

Boekenschat Zutphense Librije ontsloten

ZUTPHEN – Wat staat er in die prachtige middeleeuwse boeken die in de Zutphense Librije liggen? Iedereen die tijdens een rondleiding door deze klooster-leszaal in de Walburgiskerk de aan de ketting liggende boeken zag liggen, heeft zich dat wel eens afgevraagd. Die nieuwsgierigheid kan nu bevredigd worden, want in deze kerk

is vrijdagmiddag het eerste deel van de uitgave 'Vroege drukken Librije Zutphen' ten doop gehouden. De auteur, dr. Lotte Hellinga, laat de lezer een aantal van de oudste gedrukte boeken bekijken. Daarmee geeft ze inzicht in de complexe ontwikkeling van die boeken en de drukgeschiedenis. Hellinga kon zelf niet aanwezig zijn bij pre-

sentatie aanwezig zijn. Nu overhandigde voorzitter T. Jansen Schoonhoven (links) van stichting Librije Walburgiskerk Zutphen het eerste exemplaar aan burgemeester A. Gerritsen. Het boek is zowel in een luxe hardcovereditie als paperback verkrijgbaar.

foto Jan Houwers

Er bestaan wereldwijd drie kettingbibliotheken, waar boeken op hun oorspronkelijke plek aan de lessenaars met kettingen zijn bevestigd. De Librije in Zutphen is een van de drie.

Nieuw boek over hele oude bieb

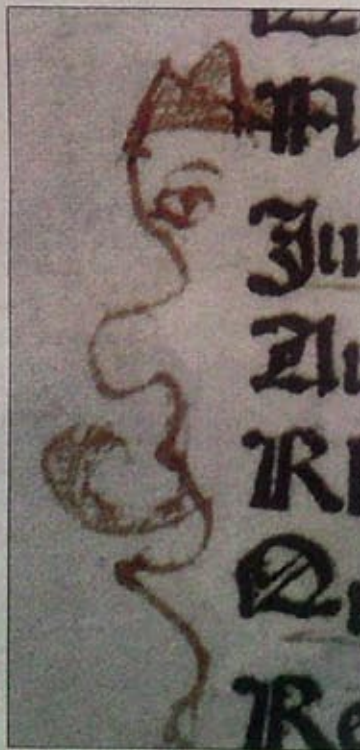
In 'Vroege drukken Librije Zutphen' introduceert dr. Lotte Hellinga, kenner van oude boeken, de leeszaal in de Walburgiskerk.

door Sander Grootendorst

De eerste letter van een artikel op deze plek in de krant is altijd een grote initiaal. Heel ouderwets eigenlijk, want die truc pasten ze in de middeleeuwen ook al toe. „Het was een lange traditie in handschriften om grote initialen te gebruiken om het begin van een tekst, of een tekstonderdeel aan te geven.” Schrijft Lotte Hellinga in het nieuwe boek 'Vroege drukken in de Librije van de St. Walburgiskerk in Zutphen'. Na de uitvinding van de boekdrukkunst hoefden monniken boeken niet meer met de hand vol te schrijven, maar allerlei vaardigheden die ze onder de knie hadden, zoals het opluisteren van teksten met initialen en miniaturen, waren in gedrukte boeken niet mogelijk. Hellinga: „Initialen konden niet vervaardigd worden met stempels en matrijzen zoals losse letters. Voor men een typografische oplossing gevonden had, liet men (na de eerste experimenten met gedrukte initialen in Mainz) eenvoudig een ruimte open waarin na het drukken een initiaal met de hand geschilderd of getekend kon worden.”

Het boeiende van de Librije, die in de 15e eeuw werd gesticht, is dat je je daar midden in de beginperiode van de boekdrukkunst bevindt. Je

ziet inderdaad boeken met pagina's waarop een lege plek niet is ingevuld: daar had een miniatuur kunnen staan, om een of andere reden is het er niet van gekomen. Zo komt boekgeschiedenis tot leven. Als bezoeker van de Librije - dat waren er vorig jaar 16.000 - mag je niet zomaar even een kettingboek openslaan. Handig dat je dat nu met dit nieuwe boek thuis op de bank wel kan: de foto's zijn vakmanschap, want gemaakt door de afdeling optische technieken van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

Een leerling heeft in een boek uit vervalg - verschijnsel van alle tijden - een gezichtje getekend. (Detail van de foto rechts).

De Librije is een van de drie nog bestaande zogeheten kettingbibliotheken: een deel van de boeken zit, al eeuwenlang dus, vast aan een lessenaar met een ketting. Zo iets vind je behalve in Zutphen alleen in Cesena (Italië) en Hereford (Engeland).

Adel verplicht: Hellinga's boek is prachtig uitgegeven en rijk geïllustreerd met afbeeldingen, stuk voor stuk gefotografeerde (delen van) pagina's die je al bladerend in de Librije-boeken tegenkomt. Indrukwekkend is ook de kalfsleren band die een boekwerk van rechtsgeleerde Nicolaus de Tudeschis (1386-1445) omhult. „Een eigentijdse band om de eeuwen te doorstaan”, aldus Hellinga. Dat is dus gelukt.

Het hoofdverhaal, de rode draad in het boek, is de vroege geschiedenis van de boekdrukkunst. Langzaam maar zeker loodst ze de lezer langs steeds meer voorbeelden die in de Librije te vinden zijn. Het lokale en het internationale vallen deels samen. Zo schonken lokale grootheden als burgemeester Hendrik Kreijnck en doctor in de rechten Arnold van Herwarden boek-aankopen aan de Librije. Kreijnck (overleden in 1495) was de eerste, blijkens een inscriptie in een juridisch standaardwerk, waarin sprake is van een 'liberaria' (bibliotheek) in de Walburgiskerk. Hij schrijft, in het Latijn - zoals iedereen toen - dat de boeken 'op behoorlijke wijze geplaatst moeten worden en niet mogen worden verwijderd'. Aan dat verzoek is tot op de dag van vandaag gehoor gegeven. Aardig om nog even door te lezen in die inscriptie: Kreijnck noteert nog zijn wens dat de 'kanunniken zullen bidden voor zijn zielenheil en dat van zijn vrienden'.

ken
gen

16.000

Zo'n 16.000 bezoekers namen vorig jaar een kijkje in de Librije. Alleen in Cesena (Italië) en Heresford (Engeland) vind je zo'n soort bibliotheek.

Kalfsleren band

De 'Lectura' (rechtskundig commentaar), gedrukt in 1480-1481, is voorzien van een oerdegelijke band: houten borden overtrokken met kalfsleer. Metalen knoppen beschermen het leer, zodat het boek op een lessenaar kan rusten.

ZUTPHEN WK-conf nekt sno

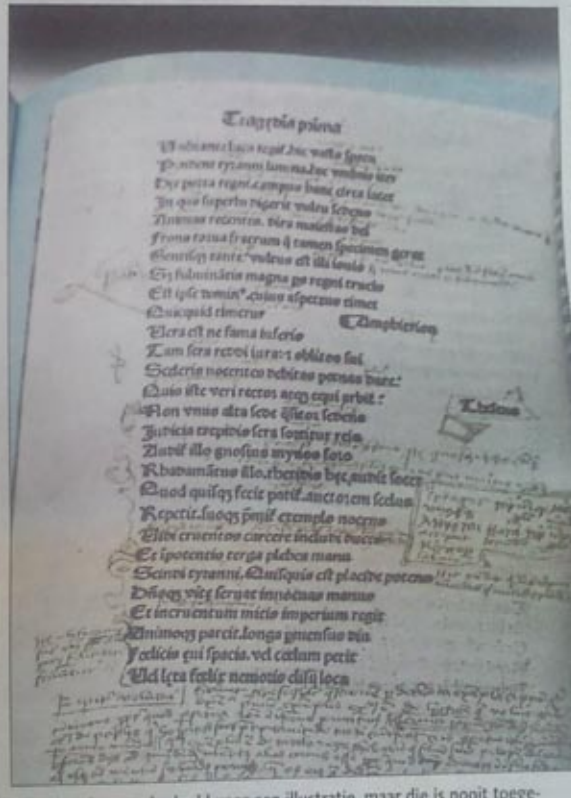
Twee snorri
dag in Zutp
litie tijds
controleert
vloed. Een Z
een control
door de mar
hij 1,2 promi
een 21-jarige
te woon- of
reed door i
(Heukerstraa
Zijn rijbewij

BRUMMEN Aanrijd Oranje

Een 20-jar
WK-weds
ken lang
dens dit
daarna
botste l
tegenli
to. Aa
maar 1
blijes 1
een beg
en moes

ZUTPHE Man a voor n

Een 19-jar
maandj
een 23-jar
had mish
op het sta
bank gedu
nebril en
dat mom

Links een bladzij uit de 'Decretales' van paus Gregorius IX, gedrukt in Venetië. De uitsparing was bedoeld voor een illustratie, maar die is nooit toegevoegd. Rechts een bladzij uit de tragedie 'De waanzin van Hercules' van Seneca: „Leerstof voor gevorderde leerlingen”. foto's Sander Grootendorst

ie nog
gibiblio-
eken
aan
ing. Zo-
haren al-
heresford
boek is
geillus-
triek voor
(van)
in de
Indruk-
en hand
geleer-
gentijd-
oor-
s dus
braad
chiede-
Lang-
ke lezer

'Ik ben van Bernard uit Zutphen'

ZUTPHEN - In de Librije is veel van de vroege boekgeschiedenis terug te vinden, maar de inhoud van de boeken is natuurlijk minstens zo interessant (voor een deel zijn de twee trouwens niet los van elkaar te zien). Er liggen veel juridische boeken, maar ook werken van schrijvers uit de Klassieke Oudheid. De Griekse en de Latijnse grammatica komt ruim aan bod. Dar klinkt wellicht saai, maar wie zich erin verdiept komt al gauw tot de ontdekking dat je juist aan de hand van die boeken belangrijke episodes uit de kerkgeschiedenis op het spoor komt. Een belangrijke rol is weggelegd voor een van Néerlands grootste beroemdheden

aller tijden: Desiderius Erasmus. Hij pleitte voor een nauwkeurige studie van de oorspronkelijke Griekse bijbelvertaling, om zo dichterbij het eigenlijke christelijke geloof te komen. Hoewel hij zelf roomskatholiek was en bleef, legde hij, evenals nog enkele tijdgenoten, zo al wel de basis voor de latere protestanten. Auteur Lotte Hellinga veronderstelt dat „de stichters van de Librije in het midden van de zestiende eeuw goed bekend waren met het denken en werk van Erasmus en hem zelfs bewust navolgden”. De collectie geeft daar blijk van. Een van de grote Franse geleerden van zijn tijd was Guillaume Budé.

Hij correspondeerde uitvoerig met Erasmus over het belang van het Grieks. In de Librije bevindt zich Budés studie van de Griekse taal. Jodocus Badius was als drukker gespecialiseerd in Griekse teksten. Het boek verscheen in 1529 en werd meteen herdrukt in Keulen, Basel en Venetië. „Een teken hoezeer de studie van het Grieks zich uitgebreid had”. Je ziet er de handgeschreven aantekeningen in staan van de Zutphenaar Bernard Bouwhuys. Vóór in het boek noteerde hij in het Grieks en Latijn: „Ik ben van Bernard uit Zutphen en zijn vrienden.” Bouwhuys (geboren in 1515) werkte als kanunnik en vicaris van Sint Catharina in de Wal-

burgiskerk, had gestudeerd aan de universiteit van Leuven. Na zijn dood werd op last van het stadsbestuur zijn bibliotheek in de Librije geplaatst. „Hiervan kunnen nog 33 boeken, waarvan verschillende in het Grieks en Hebreeuws door zijn inscripties en nijvere aantekeningen geïdentificeerd worden”, schrijft Hellinga.

De gebonden editie van 'Vroege drukken Librije Zutphen' kost 24,50 euro. Er is ook een paperbackeditie van gemaakt - iets wat ze in de begintijd van de boekdrukkunst nog niet deden - en die is tien euro goedkoper.

Meer informatie:
www.librije-zutphen.nl